

Pilietinės kaimo visuomenės ugdymas per informacines technologijas

Irena Stanislava Bajorūnienė, Irena Patašienė

Kauno technologijos universitetas

Rima Žitkienė

Mykolo Romerio universitetas

Anotacija

Išanalizavus Lietuvos Respublikos socialinės statistikos duomenis aiškėja, kad didėja socialiai pažeidžiamų žmonių atskirtis, ypač kaimo vietovėse. Viena iš pagrindinių priežasčių yra kaimo bendruomenės narių nepakankami verslumo įgūdžiai ir ribotas gebėjimas naudotis žinioms imlių paslaugų teikiamomis galimybėmis. Informacinių technologijų sparti skverbtis į visas visuomenės gyvenimo sritis iš darbuotojų reikalauja atitinkamos kompetencijos ir pasirengimo. Akivaizdu, kad šių problemos sprendimo uždelsimas ves tik į dar didesnę miesto ir kaimo socialiai pažeidžiamų žmonių atskirtį. Problemų sprendimui darbe pasiūlytas kaimo bendruomenių verslumo ugdymo per informacines komunikacines technologijas modelio struktūra. Tai padėtų įsisavinti ne tik šiuolaikines informacines technologijas, bet ir paskatintų kaimo žmones imtis alternatyvių žemės ūkio verslų kartu su socialiniais partneriais.

Pagrindiniai žodžiai: Kompiuterinis ir informacinis raštingumas, informacinės komunikacinės technologijos, edukacinės programos, verslo planas, socialinė atskirtis.

Įvadas

Šiame darbe nagrinėjamos priemonės, sudarančios sąlygas mažinti socialiai pažeidžiamų žmonių atskirtį, ypač atkreipiant dėmesį į kaimo vietovių gyventojus. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais kaime gyveno apie trečdalis visų Lietuvos gyventojų – 1,099 mln. žmonių, iš jų apie 250 tūkst. gyventojų amžius viršija 60 metų. 2008 m., kai šalies ekonomika augo, skurdo rizikos lygis Lietuvoje siekė 20 proc.: tačiau mieste jis buvo 13,6 proc., kaime – 32,9 proc., o 2009 metais šis rodiklis dar pablogėjo.

Pasak Vilniaus universiteto profesoriaus R. Lazutkos, nors praėjusiais metais šalį ištikus krizei ekonomika stipriai smuko, tačiau santykinis skurdo lygis išliko panašus, nes sumažėjus vidutinėms gyventojų pajamoms, sumažėjo ir santykinio skurdo lygio kartelė.

Teigdamas, kodėl santykinis skurdo lygis kaime yra didesnis, ekonomistas vardija, jog kaimuose paprastai visuomet būna didesnis nedarbas, didesnę gyventojų dalį nei mieste sudaro iš mažų pensijų gyventantys pensininkai arba daugiavaikės šeimos, kurių maitintojai, jei ir dirba, paprastai gauna mažą darbo užmokestį.

Nepaisant gana sunkios kaimo padėties, statistiniai duomenys liudija, jog reali migracija iš kaimo yra mažesnė nei iš miesto. Statistikos departamento pateikiamais 2009m. duomenimis, susumavus atvykusių į miestus gyventojų ir išvykusiųjų skaičių, miestai prarado daugiau nei 11 tūkst. žmonių, o kaime šis santykis kiek geresnis – netekta apie 4,4 tūkst. žmonių.

Greitai augantis pagyvenusio amžiaus žmonių skaičius atspindi istorinio precedento neturintį socialinį fenomeną. Pagal JTO prognozes 2025m. pasaulyje šią populiaciją sudarys daugiau kaip 1 milijardas žmonių (18 proc. visų gyventojų). Tai nulemia naujų visuomeninių problemų atsiradimą. Kadangi šios problemos tiesiogiai įtakoja tiek viso pasaulio bendruomenės, tiek ir Lietuvos tolimesnį vystimąsi, būtina išsamiai analizuoti pasireiškiančius probleminius veiksnius bei ieškoti efektyvių jų sprendimo būdų. Senatvės problema tampa visos visuomenės problema.

Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis 2050 metais prognozuojama, kad Lietuvoje kas trečias šalies gyventojas (35 proc.) bus pagyvenęs žmogus ir reikia konstatuoti, kad visuomenė sparčiai sensta (Bajorūnienė at al., 2010). Esant didelei bedarbystei, vyresniojo mažiaus žmonės išstumiami iš darbo rinkos ir jų išlaikymas tampa našta valstybei. Pasaulinėje praktikoje nėra rekomenduojamos vieningos metodikos, o Lietuvoje nėra sukaupta patirties mokant vyresniojo amžiaus žmones ypač informacinių technologijų ir verslo pagrindų. Išvardinti faktai rodo pasirinktos temos aktualumą.

Įgyvendinant visuotinio kompiuterinio raštingumo programą bei esant nepakankamiems šalies socialiai pažeidžiamų žmonių kompiuterinio raštingumo įgūdžiams ir jų didėjančiai socialinei atskirčiai, Kauno technologijos universiteto (KTU) Socialinių mokslų fakulteto darbuotojai su Nevyriausybine organizacija „Pagyvenusios moters veiklos centras“ 2006-2009 m. vykdė projektą „Socialiai pažeidžiamų vyresnio amžiaus žmonių integracija į darbo rinką“. Šio projekto vykdymo metu išleistas mokomosios knygos: „Darbo kompiuteriu pradmenys vyresniojo amžiaus žmonėms“ (Bajorūnienė at al., 2006a; Bajorūnienė, Bagdonienė, 2006; Bajorūnienė at al., 2005; Bajorūnienė at al., 2006), „Verslo plano ruošimo praktikumas pra-

dedantiems savo verslą“, „Darbo paieška: teoriniai ir praktiniai aspektai“, „Ligonių slaugos pradmenys“ ir „Elektroninė bankininkystė: teorija ir praktika“ (Bajorūnienė, Patašienė, 2006e) ir atliktas socialinių poreikių tyrimas. Projekto vykdymo metu virš 400 Kauno miesto ir Kauno rajono žmonių įgijo kvalifikaciją bei įgūdžius kompiuterinio raštingumo srityje ieškant darbo, ruošiant verslo planą savo verslui pradėti arba ekonomiškai pagrįsti bei ligonių slaugoje. Žmonių mokymas vyko nuo praktinių įgūdžių įgijimo pereinant prie teorinių žinių, t.y. nuo problemos iškėlimo iki įgyvendinimo ir atsižvelgiant į kursų klausytojų pasiūlymus bei įgytą patirtį paruoštas kompleksinio mokymo modelis.

Tyrimo tikslas: informacinių technologijų pagalba skatinti kaimo bendruomenių pilietinį aktyvumą ir ugdyti jų verslumą.

Tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuoti skirtingų Lietuvos vietovių gyventojų kompiuterizavimo lygį;
- Atlikti kaimo vietovių gyventojų socialinio aktyvumo poreikių tyrimą;
- Pristatyti kaimo bendruomenių verslumo ugdymo per informacines komunikacines technologijas modelio struktūrą.

Tyrimo metodai:

Anketinė apklausa ir lyginamoji analizė.

Anketiniai duomenys buvo apdorojami ir analizuojami naudojant statistinį duomenų analizės paketą SPSS.

Šiame straipsnyje nagrinėjami pilietinės kaimo visuomenės ugdymo būdai ir siūloma bendruomenių verslumo ugdymo per informacines komunikacines technologijas modelio struktūra. Pasirinktas naujas kompleksinis verslumo ugdymas per informacines komunikacines technologijas (IKT) tikimasi sudarys geras sąlygas sumažinti socialinę atskirtį ir ugdyti kaimo žmonių pilietiškumą.

Skirtingų vietovių šalies gyventojų kompiuterizavimo lygio analizė

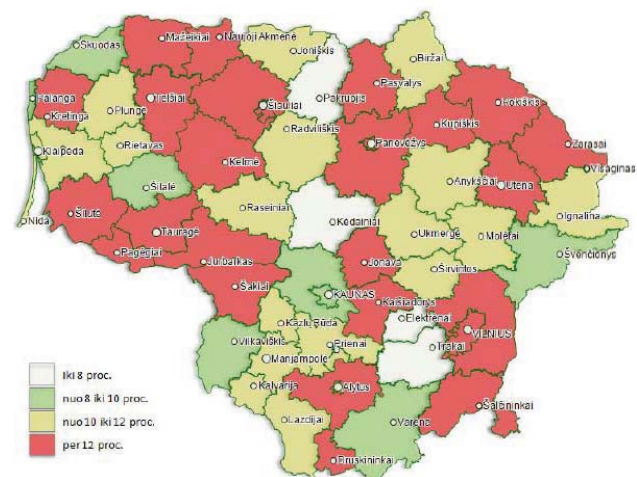
Šiandien nedarbas yra pagrindinė Lietuvos gyventojų problema, kurios sprendimui, atsižvelgiant į išsivysčiusių šalių patirtį, padėtų namų ūkių kompiuterizavimas (Bajorūnienė at al., 2009; <http://www.zum.lt/documents/Mokslas-mokymas/ZK.pdf>).

Akivaizdu, kad žmogus, turintis profesinę kvalifikaciją, atitinkančią darbo rinkos poreikius, gebėjimus bei praktinius įgūdžius, įvaldęs informacines technologijas, gebantis bendrauti, palaikyti gerus tarpasmeninius santykius yra labiau vertinamas. Taigi, esama glaudaus ryšio tarp žmogaus turimų profesinių žinių bei praktinių įgūdžių, bendrųjų gebėjimų ir tikimybės gauti darbą, atitinkantį profesinius interesus, konkuruoti darbo rinkoje bei visaverčiai dalyvauti visu-

omenės gyvenime (http://www.spg.lt/images/stories/dokumentai/tyrimai/ldb_2008.pdf).

Lietuvos darbo biržos (LDB) duomenimis, 2010 m. rugsėjo 1 d. nedarbo lygis miestuose siekė 13,9 proc., o kaimuose – 16,6 proc. Miestuose bedarbių skaičius siekia 206,8 tūkst., kaimuose – 113 tūkstančių.

1 paveiksle pateiktas statistinis žemėlapis rodo, kad virš 50 proc. miestų ir rajonų nedarbo lygis viršija 12 procentų.

1 pav. Lietuvos nedarbo lygio žemėlapis (pagal LR Statistikos departamento duomenis)

Manoma, kad nedarbo lygis tam tikrą laiką toliau auga net ir prasidėjus ekonomikos atsigavimui. Nors ūkio atsigavimo laukiama jau antroje 2010 metų pusėje, nedarbas Lietuvoje gali didėti iki 2011 metų. Todėl prognozuojama, jog nedarbo lygis Lietuvoje tebeaugs ir 2010 m., nors ekonomikos plėtra jau bus teigiama, tačiau augimas nebebus toks ženklus kaip 2009 m. 2010 m. vidutinis registruotas nedarbas turėtų sudaryti 12-13 proc.

Teritoriniai nedarbo skirtumai nesikeis. Aukščiausio ir žemiausio nedarbo lygio santykis išliks 2010 m. apie 3 kartus. Daugiausiai per ateinančius metus nedarbas išaugs Mažeikių, Šalčininkų ir Telšių rajonuose – prognozuojama, kad šiuose miestuose vidutinis metinis nedarbas viršys 15 proc. Žemiausias nedarbas bus Kėdainiuose, Trakuose ir Pakruojuje (iki 8 proc.). Didžiosiuose miestuose nedarbas ženkliai nebeaugs. Vidutinis metinis nedarbo lygio augimas didžiosiuose miestuose bus apie 2-3 proc. Tik Kaune ir Kauno rajone nedarbo lygis nesikeis t.y. išliks kaip ir 2009 m.

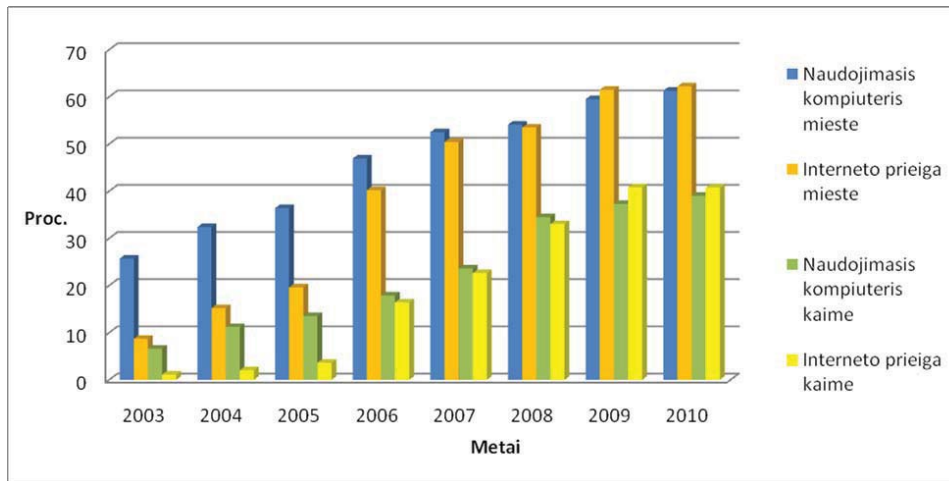
Prognozuojama, apie 360-370 tūkst. registruotų bedarbių per 2010 m. Vyrų nedarbo lygis bus nežymiai aukštesnis negu moterų.

Steigiamų darbo vietų skaičius 2010 m. jau turėtų didėti. Naujų darbo vietų Lietuvoje 2009 m. buvo

registruojama mažiau, o ieškančių darbo gausėjo. Daugiausia naujų darbo vietų bus įsteigta privačiame sektoriuje mažose įmonėse. Darbdavių apklausos parodė, jog 2010 m. darbo pasiūlymų labiausiai mažės statybų sektoriaus įmonėse. Ženklus darbo vietų mažėjimas numatomas valstybinėse paslaugų įmonėse: 2010 m. įgyvendinamos reformos ir pertvarkymai

skaudžiai palies nemažą dalį dirbančiųjų valstybiniame sektoriuje (<http://www.visasverslas.lt/portal/categories/13/1/0/1/article/7396>).

2 paveiksle pristatomas Lietuvos namų ūkių kompiuterizavimo ir prieigos prie Interneto kitimas 2003-2010 m.

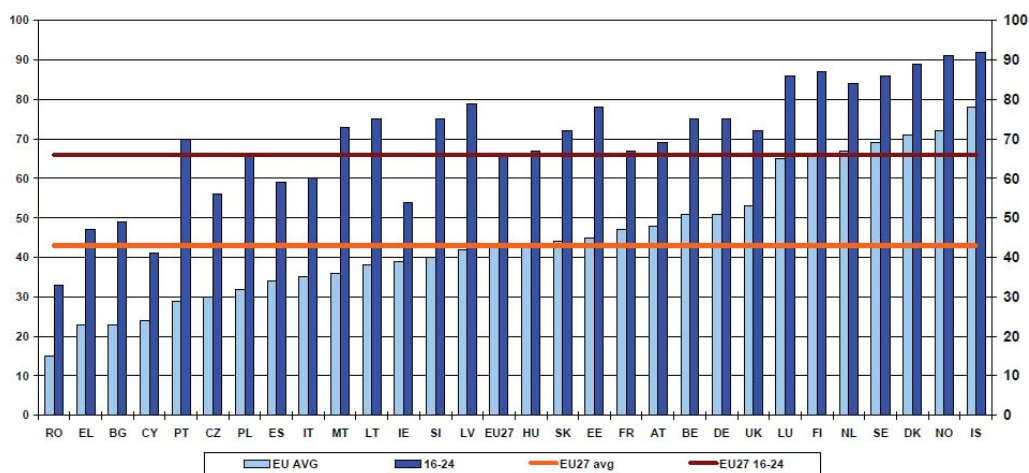
2 pav. Lietuvos namų ūkių kompiuterizavimo ir prieigos prie Interneto kitimas (pagal LR Statistikos departamento duomenis)

Kaip matome iš 2 pav. 2008-2010m.m. didžiausi pokyčiai vyko kompiuterizuojant namų ūkius tiek mieste, tiek kaime. Dažniausiai internetas buvo naudojamas ryšiams, informacijos paieškai, laikraščiams ir žurnalams skaityti, muzikos ar vaizdo įrašams parsisiųsti. Laisvalaikio tikslams internetą naudojo 67 proc. internautų.

Pastaraisiais metais pagal „Kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plėčiamuosius tinklus RAIN“ projektą (75 mln. litų vertės) internetą įsigijo 467 kaimiškiosios seniūnijos su 51 savivaldybe. Bendra tinklo

aprėptis – per 300 tūkst. šalies kaimiškųjų vietovių gyventojų. Projekte „Bibliotekos pažangai“ dalyvauja 1217 viešųjų bibliotekų, filialų ir padalinių. Išvardintų projektų indėlis į kaimo vietovių kompiuterizavimą yra ženklus.

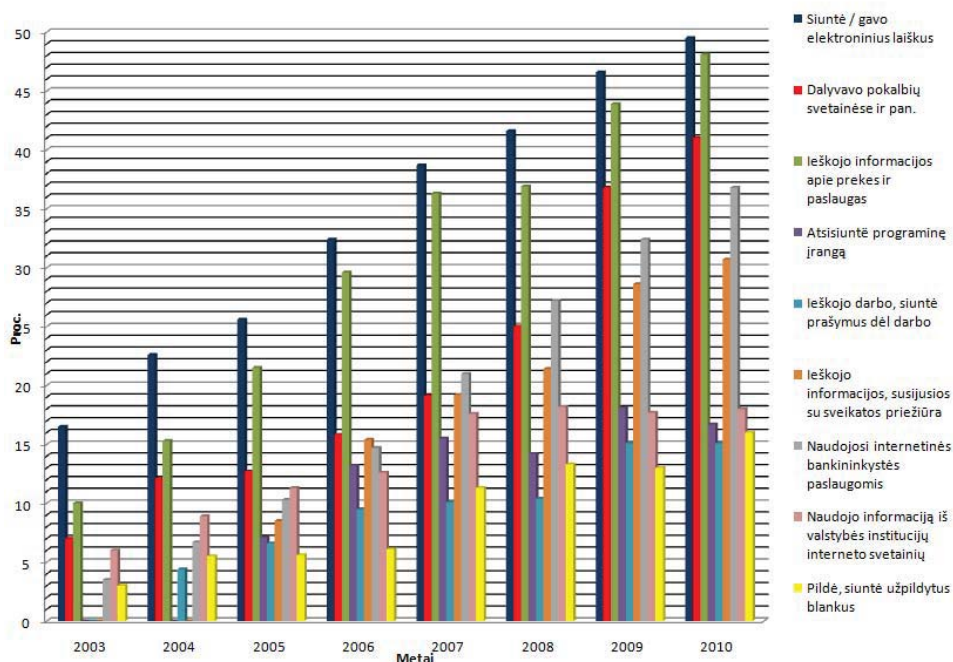
Lietuvos įvaizdis pagal tai, kaip gyventojai kasdien naudojami Internetu tarp ES šalių yra pakankamai geras (3 pav.). Net 76 proc. Lietuvos gyventojų, kurių amžius nuo 16 iki 24m. kasdien naudojami internetu, kai tuo tarpu padėtis Lenkijoje, Italijoje ir kitose šalyse yra gerokai blogesnė.

3 pav. Įvairių šalių procentinė dalis gyventojų naudojanti internetą kasdien (pagal EUROSTAT duomenis)

Iš informacijos apie IKT pobūdžio pokyčius Lietuvoje nuo 2003m. iki 2010m., galima teigti, kad gyventojų naudojimas elektroniniu paštu išaugo daugiau

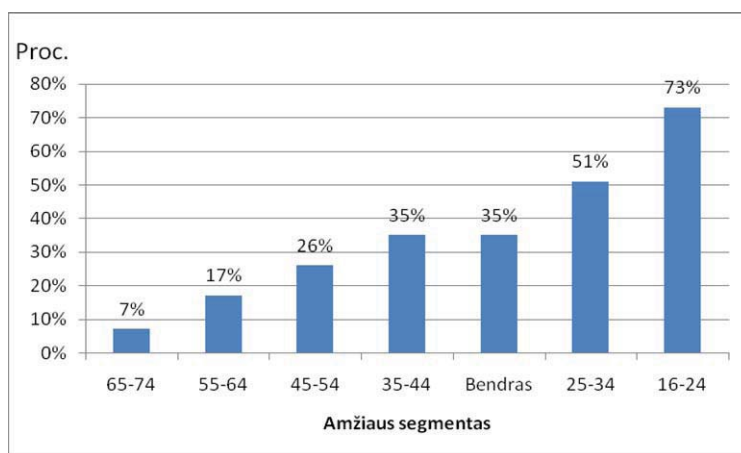
kaip 3 kartus. Naudojimas elektronine bankininkyste nuo 2005m. iki 2010 metų išaugo beveik 4 kartus (4 pav.).

4 pav. Lietuvos gyventojų (17-74m.) darbų su IKT pobūdžio kitimas (pagal LR Statistikos departamento duomenis)

Išanalizavus naudojimąsi Internetu ES šalyse pagal įvairias amžiaus grupes, galima teigti, kad aktyviausi internautai yra žmonės nuo 16 iki 34 metų (5 pav.). Kadangi pagal LR Statistikos departamento

duomenis kaimo vietovėse gyvena daugiausia vyresnio amžiaus žmonės, todėl natūralu, kad naudojimas internetu yra mažiau paplitęs šiame vartotojų segmente.

5 pav. Naudojimosi internetu rodikliai ES įvairiose amžiaus grupėse (pagal LR Statistikos Departamento duomenis)

Apibendrinant skirtingų vietovių šalies gyventojų kompiuterizavimo lygį, reikia konstatuoti, kad vidutinis Lietuvos gyventojas pagal naudojimosi IKT lygį nenusileidžia išsivysčiusių ES šalių lygiui, tačiau vyresnio amžiaus ir kaimo vietovių žmonėms reikia

sudaryti galimybes įsisavinant ne tik šiuolaikines informacines technologijas, bet skatinti kaimo žmones imtis alternatyvių žemės ūkio verslų kartu su socialiniais partneriais.

Kaimo vietovių gyventojų socialinio aktyvumo poreikių tyrimo analizė

Mokslo ir technikos pažangos diegimas ūkinėje veikloje, nauji gamybos ir darbo metodai, jauni, dinamiški ir geriau pasirenkę darbuotojai išstumia iš darbo rinkos brandesnio amžiaus asmenis. Nepaisant valstybės politikos, kuria siekiama sušvelninti pagyvenusių, tačiau dar pajėgių dirbti, žmonių bedarbystės sunkumus, galima teigti, kad šių žmonių gyvenimo kokybė kur kas blogesnė nei dirbančių bendraamžių. Pirmasis to požymis – skurdesnis vartojimas (Bajorūnienė, 2005b).

Kauno technologijos universiteto (KTU) Socialinių mokslų fakulteto darbuotojai su Nevyriausybine organizacija „Pagyvenusios moters veiklos centras“ atliko Kauno ir Kauno rajono gyventojų – bedarbių socialinio aktyvumo poreikių tyrimą, kurio tikslas – išsiaiškinti, kaip informacinių technologijų pagalba galima skatinti kaimo bendruomenių pilietinį aktyvumą ir ugdyti jų verslumą.

Tyrimui buvo taikoma anketinė apklausa ir lyginamoji analizė. Anketiniai duomenys buvo apdorojami ir analizuojami naudojant statistinį duomenų analizės paketą SPSS.

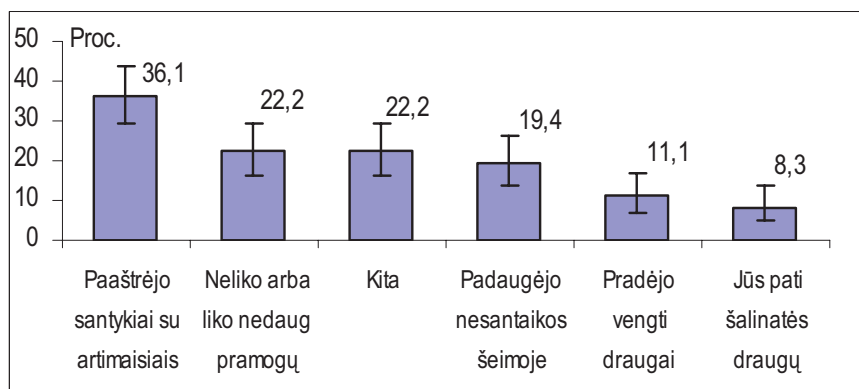
Anketinės apklausos rezultatai rodo, kad darbas respondentams buvo svarbiausias pragyvenimo šaltinis (atsakymų dažnis 91,7 proc.), tačiau ne tik dėl materialinių sumetimų, nes darbas teikė galimybę išreikšti save (47,2 proc.) ir bendrauti (50 proc.). Svarbus, manytume, ir tas aspektas, kad, turėdami darbą, žmonės jautėsi nepriklausomi (52,8 proc.). Be to, beveik trečdalis apklausoje dalyvavusių žmonių (27,8 proc.)

nuomone, galimybė dirbti jiems atitolino senatvę. Respondentai pažymėjo ir tai, jog darbas jiems reiškė galimybę tobulėti ir savo patirtį pritaikyti darbe. Tokie rezultatai leidžia teigti, kad darbo praradimas sunkus ne tik finansine, bet ir psichologine prasme.

Beveik pusė (48,5 proc.) apklausoje dalyvavusių respondentų darbo neturi 1-4 metus, trečdalis – 5-8 metus, beveik penktadalis – 12-15 metų. Mokslininkai tvirtina, kad psichologinė įtampa tuo didesnė, kuo ilgiau žmogus būna be darbo. 41,2 proc. respondentų teigia, kad, praradus darbą, jų gyvenimas pasikeitė tik į blogąją pusę. Suprantama, kad likus be darbo pirmiausia sumažėja šeimos pajamos (atsakymų dažnis 83,3 proc.), bet esama ir kitų neigiamų pasikeitimų.

Kaip matyti iš 6 pav. praradus darbą paaštrėjo santykiai su artimaisiais (tai nurodė patikimai didžiausia dalis respondentų), neliko pramogų ir padaugėjo nesantaikos šeimoje. Be to, respondentai nurodė ir kitas darbo praradimo pasekmes: atsirado nepasitikėjimas savimi, jie jaučiasi daugiau suvaržyti, į draugus renkasi taip pat darbo netekusius. Vienas respondentas susirgo depresija, padidėjo poreikis alkoholiui.

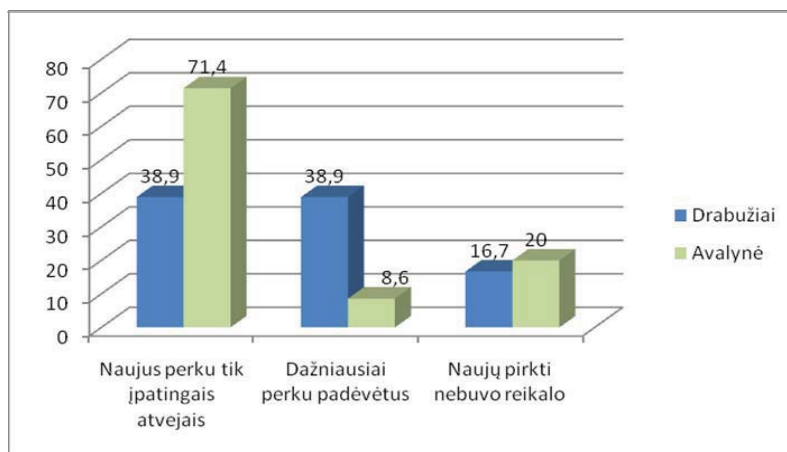
Tačiau darbo praradimą vertinti tik neigiamai nelinkę penktadalis apklausos dalyvių, o 38,2 proc. to negali vertinti vienareikšmiškai. Ką teigiamo respondentės išvelgia tame, kad nereikia eiti į darbą? Daugelis (83,3proc. atsakymų) akcentuoja, kad padaugėjo laisvo laiko, galima daugiau dėmesio skirti sau ir savo pomėgiams (47,2 proc.), šeimos nariams (41,7proc.) ir namų ruošai (30,6 proc.). Penktadalis turi daugiau galimybių padirbėti sode ar darže. Taigi respondentų atsakymai rodo, kad socialinis bendravimas, praradus darbą, apsiriboja šeima.

6 pav. Neigiamos darbo praradimo pasekmės

Šeimos gyvenimas pasunkėja, kai, vienam jos nariui praradus darbą, jo netenka ir kitas darbingas asmuo. Ketvirtadalis respondentų (25 proc.) šeimose be jų yra ir kitų darbo neturinčių asmenų. 87,5 proc. respondentų, kurių šeimose yra ir daugiau darbą praradusių narių, teigia, kad jų maitinimosi kokybė ženkliai pablogėjo.

Sumažėjus šeimos biudžetui, paprastai būna mažinamos išlaidos drabužiams ir avalynei. Kaip netekus darbo pasikeitė apklausos dalyvių galimybės nusipirkti naujų drabužių ir avalynės apibendrinta 7 paveiksle.

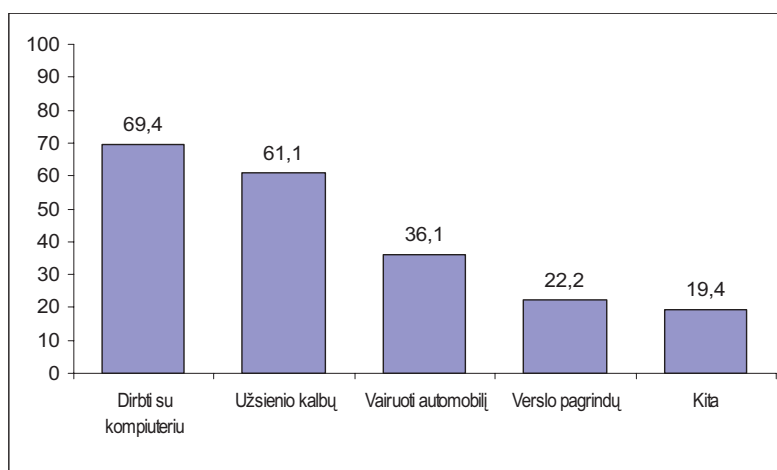
7 pav.. Drabužių ir avalynės išsigijimo galimybių, netekus darbo, vertinimas (* – $p < 0,05$, lyginant su drabužiais)

Kaip matyti iš 7 pav. naujus drabužius tik ypatingu atveju perka beveik 40 proc., avalynę – vos ne du trečdaliai apklausoje dalyvavusių respondentų. Net 38,9 proc. bedarbių respondentų pirkė tik padėvėtus drabužius. Taigi dėl menko biudžeto, kai vienas iš šeimos narių neturi galimybės dirbti, drabužių išsigijimas ir avalynės pirkimas, net ir mažėjant jų kainoms, tampa vos ne prabanga šeimai. Sunkumų įsigyti naujų drabužių ir avalynės patiria ne tik pats nedirbantis respondentas, bet ir jo šeimos nariai: Į klausimą, „Ar jūsų šeima po to, kai netekote darbo, pirkė namų apyvokos daiktų?“, net 38 proc. respondentų atsakė – „ne“, ir tik 14 proc. pirkė tik smulkmenas. 76,5 proc. jų nurodo, kad praradus darbą šeimos narių galimybės įsigyti naujų drabužių ir avalynės pablogėjo (50 proc. respondentų šeimų labai pablogėjo). Ši aplinkybė žei-

džia daugumos (34,3 proc.) apklausoje dalyvavusių ambicijas ir liudija apie beviltiškumą.

Šiandien sunku išsivaizduoti gyvenimą be telefoninio ryšio. Nepaisant pablogėjusios materialinės padėties beveik 70 proc. apklaustųjų naudojami mobilus ryšio paslaugomis. Be to, beveik tokia pati dalis (68,6 proc.) respondentų turi ir stacionarų telefoninį ryšį, likęs trečdalis arba jo neturi, arba telefonas laikinai išjungtas.

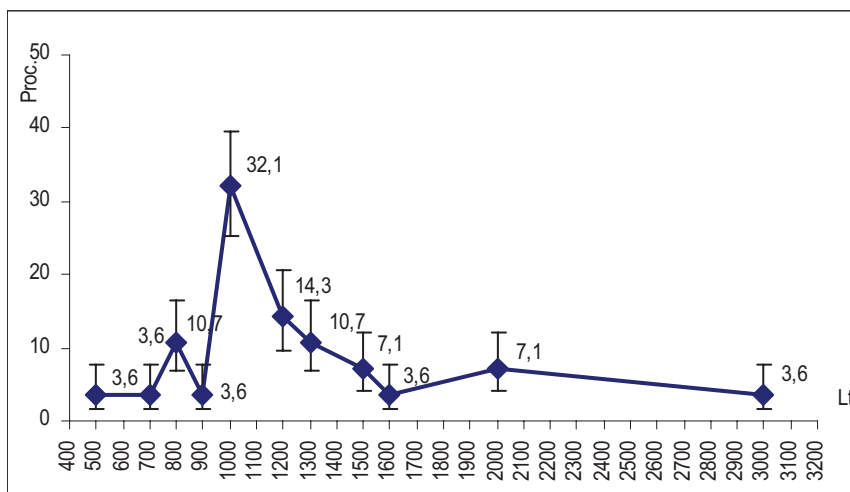
Vienas socialinio aktyvumo požymių – noras mokytis (8 pav.). Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentai norėtų mokytis ir įgyti žinių bei įgūdžių iš įvairių sričių Daugiausia (69,4 proc. atsakymų) apklausoje dalyvavusių respondentų norėtų mokytis dirbti kompiuteriu, užsienio kalbų (61,1 proc.) ir vairuoti automobilį (36,1 proc.). 22,2 proc. respondentų norėtų įgyti verslo pagrindų ir pradėti savo verslą.

8 pav. Respondentų mokymosi poreikiai

Pagrindinis vartojimą sąlygojantis ekonominis veiksnys, kaip žinome, yra pajamos. Respondentų at-

sakymai į klausimą, koks atlyginimas juos tenkintų, apibendrinti 9 pav.

9 pav. Pageidautinas atlyginimo dydis

Iš 9 paveiksle pateiktų anketinių duomenų matome, kad pageidautino atlyginimo, kuris, respondentų manymu, įgalintų išspręsti daugelį problemų, amplitudė svyruoja nuo 500 iki 3000 Lt, tačiau daugiau nei trečdalį tenkintų ir 1000 Lt atlyginimas.

Iš atliktos Kauno ir Kauno rajono žmonių anketinės apklausos ir lyginamosios analizės galima konstatuoti, kad darbas respondentams buvo svarbiausias pragyvenimo šaltinis (91,7 proc.). Darbas teikė žmonėms galimybę išreikšti save (47,2 proc.) ir bendrauti (50 proc.). Svarbus ir tas aspektas, kad, turėdami darbą, jie jautėsi nepriklausomi (52,8 proc.). Be to, beveik trečdalis apklausoje dalyvavusių respondentų nuomone, galimybė dirbti jiems atitolino senatvę. Respondentai pažymėjo ir tai, jog darbas jiems reiškė galimybę tobulėti ir savo patirtį pritaikyti darbe. Reiškia, kad darbo praradimas sunkus ne tik finansine, bet ir psichologine prasme. Pastebėtina, kad kompiuterinio raštingumo mokymasis yra vienodai aktualus visų amžiaus grupių respondentams – mokytis kompiuterinio raštingumo pareiškė norą net 69,4 proc. respondentų, o virš 22proc. visų respondentų norėtų įgyti ekonominių žinių ir pradėti nuosavą verslą. Šios žinios lengvai būtų pasiekiamos glaudžiai bendradarbiaujant su aukštojo mokslo socialinių mokslų krypties institucijomis.

Kaimo bendruomenių ugdymo per informacines komunikacines technologijas modelis

Išanalizavus socialiai pažeidžiamų žmonių poreikius paaiškėjo, kad dauguma jų nori įsidarbinti arba siekia pradėti savo verslą. Sparčiai didėjant informacinių technologijų skverbčiai ir į gamybos, ir į paslaugų, o taip pat ir į visuomeninio gyvenimo sektorius, natūraliai darbdaviai privalo kelti atitinkamus kvalifi-

kacinius reikalavimus darbuotojams norintiems užimti konkrečią darbo vietą. Darbo grupės tikslas buvo parengti tokią edukacinę programą, kurią įsisavinus per minimalų laiką žmogus galėtų tapti konkurencingu darbo rinkoje arba pakaktų startinių žinių verslo iniciatyvai realizuoti.

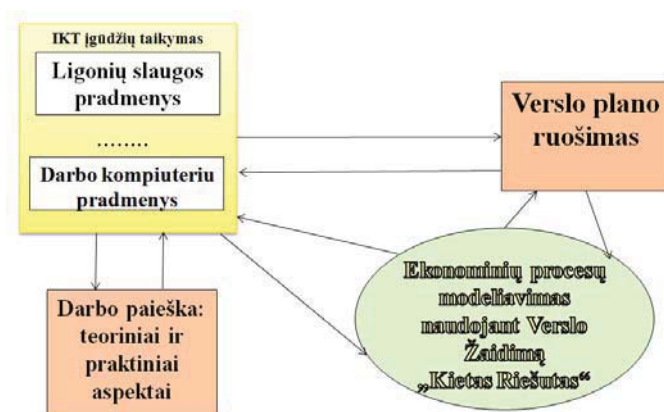
Pasirenkant tiksline grupe vyresniojo amžiaus žmones, konstruojant jų studijų formą ir mokymo modelį buvo atsižvelgta į šių žmonių sukauptą gyvenimišką patirtį, siekį įsisavinti pasirinktus modulius per galimai trumpesnę laiką ir gebėjimą greičiau įsisavinti tik aiškius, suprantamus dalykus turinčius akivaizdų praktinį pritaikymą. Pirmiausia buvo paruošta kompiuterinio raštingumo programa 40 valandų, kompiuterinių terminų ir ekonominių sąvokų žodynelis.

Pasiūlyta socialiai pažeidžiamų žmonių specializuota kompleksinio mokymo modelio struktūra pateikta 10 paveiksle (Bajorūniene at al., 2005c). Visi moduliai skirstomi į pagrindinius informacinio ir ekonominio raštingumo modulius ir pagalbinius. Atsižvelgiant į tikslinės grupės respondentų pageidavimus buvo pasirinktas 4 modulių kursas: „Darbo kompiuteriu pradmenys“, „Verslo plano ruošimas“, „Darbo paieška: teoriniai ir praktiniai aspektai“ ir „Slaugos pagrindai“. Buvo suteikti modulių dėstymo eiliškumo prioritetai ir nustatytas tarpmodulinis informacinis ryšys. Ankstesnių metų patirtis parodė, kad prie sunkiausiai įsisavinamų modulių yra priskiriami „Darbo kompiuteriu pradmenys“ ir „Verslo plano ruošimas“. Todėl buvo nutarta į mokymo procesą integruoti Verslo plano imitacinį modelį – kompiuterinį Verslo žaidimą (VŽ) „Kietas Riešutas“, kuris padeda geriau suprasti verslo aplinką, susipažinti su finansų planavimo bei buhalterinės apskaitos pagrindais ir pagilinti žinias informacinių technologijų srityje (Bajo-

rūniene at al., 2009; Bajorūniene, 2006f; Bajorūniene at al., 2006g). Kitoms socialiai pažeidžiamų žmonių grupėms gali būti aktualesni kiti pagalbiniai modeliai, išlaikant pastovius informacinio ir ekonominio raštingumo modulius („Darbo kompiuteriu pradmenys“, „Verslo plano ruošimas“ naudojant imitacinį verslo žaidimą). Pasibaigus mokymo kursams 3 mėnesius buvo organizuojamos konsultacijos, kur savarankiško darbo metu iškilusius klausimus socialiai pažeidžiamiems žmonėms buvo galima spręsti konsultuojantis su kvalifikuotais specialistais. Toks darbo organizavimas sudarė sąlygas įgytų žinių įtvirtinimui.

KTU ir PVMC paruošta kompleksinio mokymo programa ir metodika vyresniojo amžiaus žmonėms gali padėti greičiau integruotis į darbo rinką. Su įgyta patirtimi supažindintos Danijos, Lenkijos, Suomijos, Ispanijos ir Vengrijos nevyriausybinės organizacijos, dalyvaujančios tarptautiniame trijų metų trukmės

Griunvig Socrates projekte „Auksinis amžius“ (<http://www.golden-age.dk>), kur dirbama sprendžiant vyresniojo amžiaus žmonių perkvalifikavimo ir nedarbo problemas per edukacines programas, įsisavinant kompiuterines technologijas. Gauti teigiami atsiliepimai, nes tik Lietuvoje dirbant su vyresniojo amžiaus žmonėmis kursų eiliškumas buvo parenkamas nustatant tarpmodulinius informacinius ryšius. „Kompiuterinio raštingumo kursai“ yra tarytum rišamoji grandis tarp likusių kursų: „Verslo plano ruošimo praktikumas pradedantiems savo verslą“, „Darbo paieška: teoriniai ir praktiniai aspektai“ ir „Ligonių slaugos pradmenys“. Pradinėse mokymosi stadijose įgytos žinios įtvirtinamos studijuojant kitus modulius: pavyzdžiui, darbo paieškai reikalinga parengti savo gyvenimo aprašymą ir žinoti darbo paieškos sistemas Internete, o tam būtinos kompiuterinio raštingumo žinios ir įgūdžiai.

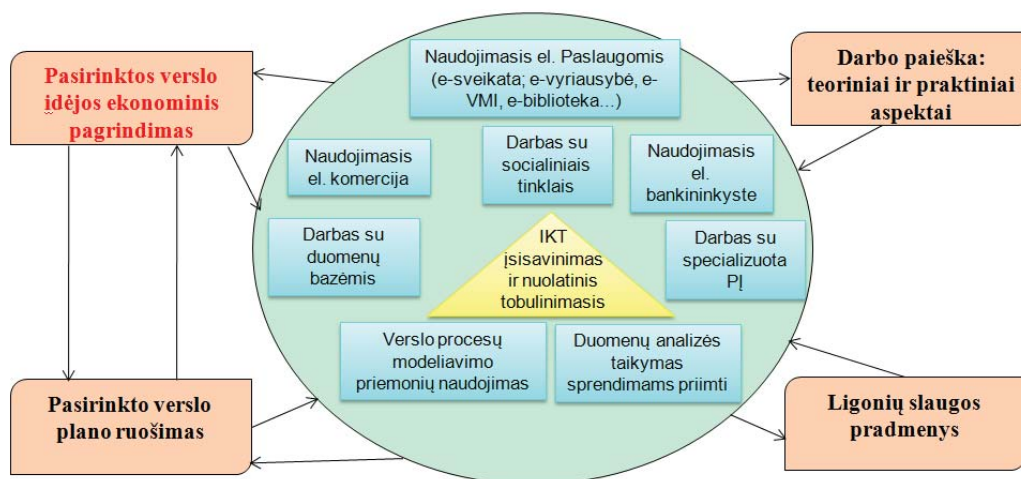
10 pav. Kompleksinio mokymo modelis

Studijų pabaigoje buvo pateiktos žinių patikrinimui skirtos užduotys. Buvo nagrinėjamos dvi grupės: viena studijavo tradiciniu būdu, o kita – pagal pateiktąjį modelį. Pastebėta, kad „Darbo kompiuteriu pradmenų“ ir „Verslo plano ruošimo“ kursų medžiaga įsisavinta geriau taikant aprašytąjį mokymo modelį. Pasirinktą modelį teigiamai įvertino studijuojantieji, kas nustatyta iš anketinių apklausų.

Atlikus darbdavių, kurie norėtų įdarbinti vyresnio amžiaus moteris, poreikių tyrimą, nustatyta, kad didžiausias poreikis yra mokančių dirbti buhalterinį darbą, ypač mokančių ir galinčių dirbti su įvairiomis kompiuterizuotos apskaitos sistemomis. Neformalusis suaugusiųjų švietimo centras patvirtino ir finansavo projektą „Pagyvenusių žmonių socializacija per edukacines programas“ ir finansavo leidinio „Elektroninė bankininkystė: teorija ir praktika“. Gauti teigiami grįžtamojo ryšio vertinimai rodo teikiamą startinį žingsnį

socialinės atskirties mažinimo kryptimi ir įpareigoja ateityje tobulinti edukacines programas jas adaptuojant prie besikeičiančių aplinkos sąlygų. Panaudojant įgytą patirtį dirbant su socialiai pažeidžiamais žmonėmis siūlomas kaimo bendruomenių verslumo ugdymo per informacines komunikacines technologijas modelio struktūra (11 pav.).

Realizavus kaimo žmonių ugdymą pagal pateiktą modelį – besimokančiam sudaroma galimybė studijuoti visą gyvenimą, nes IKT kinta, atsinaujina labai dažnai. Be to, sudaroma galimybė kurso dalyviui patikrinti sugalvotą kiekvieną verslo idėją analizuojant jos modelio veikimą laike. Gauti finansiniai rezultatai, jų analizė naudojant IKT dar sustiprina atitinkamos programinės įrangos žinių pagilinimą, o VŽ žaidybinis elementas ir noras laimėti paskatina domėtis verslo organizavimo subtilybėmis.

11 pav. Kaimo bendruomenių verslumo ugdymo per informacines komunikacines technologijas modelio struktūra

Išvados

1. Viena iš pagrindinių nedarbo priežasčių yra kaimo bendruomenės narių nepakankami verslumo įgūdžiai ir ribotas gebėjimas naudotis žinioms imlių paslaugų teikiamomis galimybėmis. Informacinių technologijų sparti skverbtis į visas visuomenės gyvenimo sritis iš darbuotojų reikalauja atitinkamos kompetencijos ir pasirengimo. Akivaizdu, kad šių problemos sprendimo uždelsimas ves tik į dar didesnę miesto ir kaimo socialiai pažeidžiamų žmonių atskirtį.
2. Atliktas kaimo vietovių gyventojų socialinio aktyvumo tyrimas parodė, kad kompiuterinio raštingumo mokymasis yra vienodai aktualus visų amžiaus grupių respondentams – mokyti kompiuterinio raštingumo pareiškė norą net 69,4 proc. respondentų, o virš 22proc. visų respondentų norėtų įgyti ekonominių žinių ir pradėti nuosavą verslą. Šios žinios lengvai būtų pasiekiamos glaudžiai bendradarbiaujant su aukštojo mokslo socialinių mokslų krypties institucijomis.
3. Darbe yra pasiūlyta kaimo bendruomenių verslumo ugdymo per informacines komunikacines technologijas modelio struktūra. Tai padėtų įsisavinti ne tik šiuolaikines informacines technologijas, bet ir paskatintų kaimo žmones imtis alternatyvių žemės ūkio verslų kartu su socialiniais partneriais.
4. Dėl siūlomo kaimo bendruomenių ugdymo per informacines technologijas modelio kaimo žmonės taps geriau informuoti, sustiprės kaimiškujų bendruomenių ryšiai, jos taps atviresnės, žinomesnės, bus galima sėkmingiau dirbti su socialiniais tinklais. Panaudojus ver-

slo proceso modeliavimo priemonės ir metodinę medžiagą bendruomenės nariai galėtų atlikti pasirinktos verslo idėjos ekonominį pagrindimą, paruošti verslo planą ir paskatintų norą pradėti savo verslą.

Literatūra

1. Bajorūnienė, I.S., Christauskas Č., Patašienė, I., Pievaitienė, A. (2010). Lifelong distance learning for unemployed elderly people through cooperation between nongovernment organizations and university. (pp.-5-10), Sozopol, Bulgaria.
2. Bajorūnienė, I., Baršauskienė, V., Patašienė, I., Kazakevičiūtė, A. (2009). The implementation of business game for stimulating socially discriminated people integration into labor market. *Games: virtual worlds and reality. Selected papers of ISAGA*. (pp. 237-242), Kaunas: Kaunas University of Technology.
3. Bajorūnienė, I.S., Bagdonienė, L. (2006a). Vyresniojo amžiaus žmonių bedarbiystė ir jos sprendimo būdai. Kaunas: PMVC, 21p.
4. Bajorūnienė, I.S.; Bagdonienė, L. (2006b). Lessons of computer literacy for elderly people. Kaunas, 18p.
5. Bajorūnienė, I.S., Patašienė, I., Skvernys, V. (2005a). Kompiuterinio raštingumo pamokos žmonėms per 50. Kaunas: Pagyvenusios moters veiklos centras, 18 p.
6. Bajorūnienė, I.S., Patašienė, I., Skvernys, V., Kazakevičiūtė, A., Kregždytė R., Patašius, M. (2006c). Darbo kompiuteriu pradmenys vyresniojo amžiaus žmonėms. Kaunas: PMVC, 65 p.
7. Bajorūnienė, I.S., Bagdonienė, L. (2006d). Today I became unemployed. What's tomorrow? Review of questionnaires. Kaunas: Pagyvenusios moters veiklos centras, 16 p.
8. Bajorūnienė, I. S., Patašienė, I. (2006e). Elektroninė bankininkystė: teorija ir praktika. Kaunas: Pagyvenusios moters veiklos centras, 34 p.

9. Bajorūnienė, I.S. (2006f). The role of IT and education programs as human factors for small and medium-sized business. // *Proceedings of international conference Business Development possibilities in the new European area*, (pp. 1-9). Vilnius.
10. Bajorūnienė, I.S. (2005b). Nedarbo problemų sprendimas per edukacines programas. *Vadyba*, 1(6), 28-30.
11. Bajorūnienė, I.S.; Patašienė, I.; Uldinskienė, A. (2005c). Solution and liquidation problems in the Middle and the elderly age unemployed women through different educational programs. *Globalizacija a jej Socialno - Ekonomicke Dosledky'05*, 5-6 Oktober 2005, Rajecke Teplice, Slovenska Republika: zbornik prispevkov z medzinarodneje vedeckej konferencie. pp. 3-6. Žilina: Žilinska Univerzita v Žiline.
12. Bajorūnienė, I.S., Patašienė, I.; Kazakevičiūtė, A. (2006g). Intergracijos į darbo rinką sprendimas taikant šiuolaikinės technologijas. *Vadyba*, 2(9), 5-10.
13. Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis (2010). Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Prieiga per internetą <http://www.zum.lt/documents/Mokslas-mokymas/ZK.pdf>. [žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 20 d.].
14. Prieiga per internetą: http://www.spg.lt/images/stories/dokumentai/tyrimai/ldb_2008.pdf [žiūrėta 2010 m. liepos 1 d.].
15. Prieiga per internetą: <http://www.visasverslas.lt/portal/categories/13/1/0/1/article/7396> [žiūrėta 2010 m. rugsėjo 20 d.].

I. S. Bajorūnienė, I. Patašienė, R. Žitkienė

Developing the village public society using information technologies

Summary

Analysis of situation of social divide between urban and rural populations a gap between quality of life in cities and in villages can be seen. Although many EU projects have been used to combat this gap, the goal hasn't been fully accomplished yet. Encouragement of entrepreneurship demands not just economical knowledge or just computer literacy. The authors consider that the situation calls for the complex integrated educational programs helping the potential entrepreneur to understand the economic processes and advantages of use of information and communication technologies.

Objective of the research: to encourage the social activity of rural societies and increase their entrepreneurship.

Tasks of research:

- To analyse the level of computerisation of different Lithuanian localities;
- To research to social activity needs of rural population;
- To show the structure of the model of developing entrepreneurial abilities of rural communities using information and communication technologies.

Analysis of data given by Lithuanian Department of Statistics and EUROSTAT has shown that in period of 2008-2010 the main changes concerned computerisation of households – both urban and rural. In most cases the Internet was used for communication, search for information, newspaper reading, downloading of music or video clips. 67 per cent of users used Internet for entertainment.

In the last year Internet access was expanded in 467 rural elderships and 51 municipality according to the project RAIN (“Rural area information technology broadband network”). Total reach of this project – 300 thousand inhabitants of rural areas. Another project – “Libraries for progress” is expanding Internet access with the help of 1217 public libraries and their subdivisions.

Comparisons between Lithuania and other EU countries are also sufficiently favourable. For example, 76 per cent of inhabitants of Lithuania aged between 16 and 24 use the Internet every day – more than in Poland, Italy and some other countries.

To find out the social activity needs of rural population a questionnaire was created and a survey of Kaunas and Kaunas district inhabitants performed. The analysis of results of this survey has shown that job for 91,7 per cent of the surveyed was the main source of income. The respondents have also noted that the job gave them an opportunity to express themselves (47.2 per cent) and communicate (50 per cent). 52.8 per cent also noted that having a job made them feel independent, about one third – that opportunity to work decreased age-related problems. Respondents also noted that job gave them an opportunity to strive for perfection and use their experience. Consequently, loss of a job does not have just financial consequences, but psychological consequences as well. It should be noted that computer literacy has proved to be important for respondents of all ages: 69.4 per cent of the respondents said they would like to achieve computer literacy and more than 22 per cent – that they would like to learn economics and start their own business. That could be done collaborating with higher education institutions of social sciences.

The paper discusses the ways to develop the public society in rural areas and proposes the structure of the model of developing entrepreneurial abilities of rural communities using information and communication technologies.

Deployment of proposed model would make the rural population better informed, strengthen the relationships within the rural communities, the communities would become more open. Use of business process simulations and related literature would make it possible for the members of communities to analyse the business ideas and create a business

plan. Experience with different groups confirms that this would encourage the people to start their own business.

One of the main reasons of unemployment is insufficient entrepreneurship of members of rural communities and insufficient abilities to exploit the information and communication technologies. Wider use of information technologies demands sufficient competence of the workers. Obviously, slower solution of this problem can only lead to a wider gap between urban and rural populations.

The research has shown that computer literacy is important for respondents of all ages. It has been found that when teaching of computer literacy was coupled with business basics, a part of students by the end of the course were willing to start their own business.

Thus the proposed structure of the model of developing entrepreneurial abilities of rural communities using information and communication technologies is not just likely to improve the ability to use information and communication technologies, but might also encourage the rural population to start alternative agricultural business projects with their social partners.

Thus the authors hope that proposed model of developing entrepreneurial abilities of rural communities using information and communication technologies is going to make the rural population better informed, strengthen relationships of the communities and encourage their members to start their own business.